

„veszedelmes földi létünk...elveszett szép öltözetünk”

[1]

Az emberi kultúra számos változatát is figyelembe véve kevés hasonlóan gazdag jelentésű, évezredekre szólóan nagy hatású - és köznapi vonatkozásainál fogva egyszerűbb - történetet ismerünk A tékozló fiú történeténél. A mindössze 22 „versből” /nagyjából ugyanennyi mondatból / álló bibliai példázat valóban a közepébe, és elevenbe vágva irányítja rá a figyelmet az emberi együttélés számtalan, mindig aktuális kérdésére. Arra például, hogy milyen külső és belső kényszereknek-ösztönzéseknek lehet kitéve az egyén, a szándék és megvalósulás során hogyan találkozhat, kényszerül találkozni a felelősség és az önvizsgálat kikerülhetetlen feladatával? Mit jelent az, hogy az ember közösségi lény, közösségen kívül nem élhet, s hogy testi, lelki mivoltában miféle közösség az, ami ezt eredendően lehetővé teszi? Miért a bűn, és mi a megbocsátás szerepe, s egyáltalán mi a megbocsátás igazi jelentése? Önmegértésünk, mindennapjaink, létünk szempontjából mennyire szükséges és lehetséges fölülemelkedni a megismerésre szigorúan kötelező közvetlen adottságokon /anyagi világ /, s egyúttal – az előzővel legalább egyenrangú fontosságú szakrális nézőpont szerint is szemlélni a jelenségeket?

A JESZ a tékozló fiúról szóló előadása, egészében hűen követi a bibliai történetet – a fiú „öntudatra” ébredése és lázadása, szerencsétlenül alakuló sorsa és megaláztatása, majd a visszafogadás és a rend helyreállítása -, és az időbeliség, a jelen szempontjainak a beiktatásával a vele szervesen

összefüggő, erős nyomatékkal kiemelt aktuális kérdésekkel foglalkozik.

Az alap tehát a gazdag rétegzettségű több ezer éves bibliai történet, ez mérce, az igazodási pont. Az előadás másik forrása, „anyaga” a 18. századi protestáns iskoladráma, ami nem dramatikus, hanem didaktikus erényekkel tűnik ki, mert célja elsősorban a tanítás, a nevelés, a jámbor és céltudatos erkölcsnemesítő hatás érvényesítése. Harmadikként, az előzőekhez hasonló súllyal az előadás szövegét azok a vélemények, vélekedések, gondolatok, kétségek vagy bizonyossággként gondoltak adják, amelyeket az előadás alanyai, az előadáson részt vevő fiatal szereplők fogalmaznak meg az alaptörténettel kapcsolatban. Ahogy a rendező, Tóth András Ernő az előadásról adott interjújában elmondja, az egész valahogy úgy kezdődött, hogy beszélgetés, vita, tépelődések során az előadást formázva rendező és majdani szereplők „körülülték-járták” a témát. Az előadás szövegének nem jelentéktelen része tehát az ilyen alkalmak során megfogalmazódó olykor teológiai, másszor filozófiai, lélektani, vagy képzőművészeti vagy más szempontú /hiszen különböző szakokon tanuló egyetemisták a szereplők/, a személyességgel hitelesített autentikus megközelítésből származik.

Az előadás – főképp a nyelvi megformáltság, a dramatikus lehetőségek szempontjából – meglehetősen eltérő rétegekből épül föl. Más a hatása a Biblia végsőig tömörített / és így emelkedett/, más a rímes-ritmusos, dallamosan simogató tándráma szövegének, és más a mai, köznapi nyelven elhangzó dialógusoknak. És mindegyik még ráerősít a színpadkép is. Amellett, hogy a játékban részt vevők szemlélőként és szereplőként körülülnek a játékteret, a színpad egyik tengelyének végén egy romkocsmaszerű térség kapott helyet, zenészekkel, az egykori /és a jelenkori/ züllés, rossz társaság, rossz út /drogozás/ adandó alkalommal megelevenülő helyszínként. Vele szemben egy kivetített látunk, ahol időről időre a Bibliából származó, igazságtartalmukban nehezen cáfolható idézetek jelennek meg, például János Evangéliumából / „Aki azt állítja, hogy világosságban él, de gyűlöli testvérét, az mindig sötétségben van”, vagy Lukácstól / „Vigyázzatok magatokra. Ha vét ellened testvéred, fedd meg, de ha megbánja, bocsáss meg neki.”/, illetőleg Szent Pál leveleiből /”minden szabad nekem, de nem minden hasznos, minden szabad, csak ne váljak semminek rabjává”/ és más helyekről.

Ezeknek az eltérő szövegeknek, elemeknek egybehangolása nem egyszerű, kockázatosnak tűnő feladat, de a látottak alapján az előadás motorjává válhat. Egyrészt egymást „elidegenítő” módon /”nézőpontok!”/ működnek, amelyek alkalmasak arra, hogy a vélemények ütköztetésével, figyelembe vételével, tehát nem tagadásával, szellemi-érzelmi elevenséggel, a személyesség hitelével igyekezzenek tovább, többre, valamire jutni.

A mai vélekedéseket megfogalmazó szövegekben/párbeszédekben a kisközösség, a család az apa-anya-gyerek/ek/ alkotta közösség fogalmán belül értelmeződik – s ebben a vonatkozásban lehetetlen nem áthallásokat észlelni - és ezt kár lenne tagadni, és hiba lenne figyelmen kívül hagyni. Ebben a felfogásban a család a felnevelődő utódok szempontjából /is/ nélkülözhetetlen, széles körű biztonságot ad, feltétel nélkül befogad és védelmez.

Ugyanakkor a legkevésbé sem problémátlan, és a vele való kapcsolat sem az. Mindez a „szinkron” szemléletet képviselő „fiatalok”, párbeszédeiből derül ki elsősorban. Ezek a feltétlenül őszinte párbeszédok, amelyek olykor ötletszerűnek hatnak, nem okvetlenül megalkotottak irodalmilag, esztétikailag - de hát nem is ez lenne a funkciójuk. De meggyőzően képesek bizonyítani, hogy a bibliai /eredetű/ kérdések akár napi szinten időszerűek ma is, s csak alkalom kell, hogy rájuk irányuljon a figyelem, és pótolhatatlanul hasznos, szükséges, hogy rájuk irányuljon. A család fogalmát, alapvető voltát egyetlen esetben sem utasítják el, viszont alig van vélemény, amely kritikát ne fogalmazna meg vele kapcsolatban. Háttér és biztonság, mondja az egyik, de alkalmat adhat az ellustulásra is, a leszakadás, szembekerülés, lázadás kikerülhetetlen, mint ahogy mindenki önállósága, ebből pedig szembenállás vagy szakadás következik, mondja a másik, külföldi kalandom

és hazatérésem után én most sok mindent másképp látok – ezt pedig egy visszatérő állítja. S aztán a szövegek által elhangzottakból, képek, zene, a színészi játék által sugalmazottakból lassan kiderül, hogy itt ugyan a mindenkori én, az egyén kérdéseiről, elevenbe vágó dilemmáiról van szó, de nem „csak” arról, hanem létünk alapjait, mindannyiunkat érintő kérdésekről, minden résztvevőről, életkortól függetlenül. S ha ez nem így lenne, akkor miről beszélénk és minek? Régi és új, hagyomány és újítás – unásig ismert kérdések ezek, de a felszínt egy kissé megkapirgálva előjön a: „hát hogy is van ez?”, miközben egyre inkább igazolódik, hogy ami végleg nem megkerülhető, az a szakralitás kérdése. A rendezőnek Tóth András Ernőnek, ahogy a szereplőknek is, tehát sok, erősen széttartó irányt kell egybefognia, és ez nem kis feladat / különösen, ha figyelembe vesszük, hogy játékidő nagyjából egy órába sűrűsödik./ De az előadásnak éppen az az /egyik/ erénye, hogy teret ad a nyitottságnak, és a többoldalú megközelítés a hitelesség biztosítékává válhat. Emellett itt is tanúi lehetünk a rendező más alkalmakkor is tapasztalható erényeinek: az intenzitás változásai, a feszültség fokozása, a ritmus hirtelen felpörgetése hatásos pillanatokat eredményeznek, olykor már-már a „kegyetlen” színházra emlékeztető módon pl. a tékozló fiút már-már a megsemmisülésbe taszító megleckéztetésénél, vagy a bacchanália-jelenetnél, ahol a darab során „ösztönző”, előrevivő, s nem csak kísérő szerepet játszó zene is hangsúlyozott szerepet kap.

Mindez összefüggésbe hozható azzal, hogy az előadásban egy olyan nézőpontváltás is érvényesül, amely a jelenségeket egyszerre szemléli „kívülről”, a tökéletesség, az ideális szemszögéből /szent szövegek, Biblia/, és „belülről”, az esendő, de nagyon is valóságos emberi gyakorlat ismeretében.

A színészi játék a „fiatalok” esetében az ismert és ismeretlen mindvégig jelen lévő kettősségből eredő nyugtalan vibrálást igyekszik érzékeltetni. A „fiatalok” amikor lelkesek és őszinték, hasonlóképpen okosak és intelligensek is – így gondolkodásukat a tisztázó szándékú /feltétlen/ kritika mellett a vele párban járó reflexió alakítja. A szülők szerepét játszó kettős, az „öreg” / Pásztor Renáta- Inhof László/ játéka a klasszikus anya-apa felfogásnak felel meg, s ezzel egyet lehet érteni. Az anya már-már kíméletlenül, az azonnali, rövid távú követelményeknek /az örökség kiadása, a fiú elbocsátása/ is eleget tenne, segítsége feltétlen, az apa távolabbra figyel, a következményeket veszi számba, s valami rezignáltan bölcs bizalomból, keserédes meggyőződésből eredő feltételei vannak. De ha meggondoljuk a kétféle elgondolás egymást feltétele: mindkettő az általuk ugyan még nem látott, az „előírt” /?/ kibontakozás/beteljesülés felé vezet. A két fiú kevés felületen érintkezik, s akkor is csak feszültséget generálva. A tékozló, a fiatalabb, talán karakterénél fogva is érzékenyebb, ezt bizonytalan helyzete felfokozza, amit csak erővel, indulattal lehet legyőzni, a vibráló egyensúlytalanságot Pópa Máté jól érzékelteti/ Az idősebb fiú /Mészáros Dávid/ mindezt nem tudja, nem akarja érzékelni, indulatos és következetes értetlensége nem képes felfogni, az apa által sugalmazott magasabb szempont pedig idegen számára./ És mindez ugyanazon a családon belül megy végbe.../

A tékozló fiú története tehát a biztonság, bizalom ajándékát adhatja, de az időben időtlenként is létezve tele van dilemmákkal. Tehát igazságának feltétele alighanem az, hogy folyamatos /pár/beszéd témája legyen. Lehet, hogy a JESZ – előadásának egyik legnagyobb érdeme, hogy a bibliai történetet a közbeszéd terébe viszi, és hitelt érdemlően hívhat fel kultúránkról, testi-szellemi-lelki mibenlétünkről való töprengésre, állásfoglalásra. A fent leírtakon kívül ezt a célt szolgálják az előadás vége felé kiaggatott versidézeteket tartalmazó miniplakátok, és ez lehet az értelme a Rembrandt-képről /A tékozló fiú hazatérése/ felolvasott tanulmányrészletnek, ill. a záró szövegnek, Rilke: A tékozló fiú távozása című versének. A tanulmány szerint a Rembrandt képén vaknak látszó, fiát visszafogadó apa vaksága arra utalhat, hogy „vakon kell hinnie a külvilág evilági erkölcsain túlmutató tisztaságban.” Rilke pedig, miután felteszi a kérdést: „menni: merre?”, „és menni: miért?”, megállapítja: „mert valami űz”, „mert nincs türelmünk”, és: „egyedül halunk meg, magyarázatlanul” A dilemmák tehát eszerint is, kétségtelenül fennállnak.

Mindezek után a végére, igazán nem a túlbonyolítás végett, hanem jámbor tanulságként írnám le azt

a gondolatot, ami a patrisztikus tradíciókat megfogalmazó görög egyházatyák egy ide vágó gondolatát idézi. Eszerint: „némelyik kategorikusan, némelyik kicsit hipotetikusán, de bizony azt az elvet vallja, amit úgy hívunk: apokasztatisz pantón, tehát a mindennek helyreállítása. Az idők végén minden teremtmény visszatér Istenhez, nincs abszolút értelemben vett kárhozat. Isten emberszeretete erősebb az egyén elbolygási tehetségénél.”

De hát addig bőven van, lenne meggondolni-, tennivaló.

Forrás

webcím:

https://jesz.pte.hu/veszedelmes_foldi_letunkelveszett_szep_oltozetunk?theme=pte_akadaly_jesz_pte_hu

Hivatkozások

[1] <https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/csoport.szemben.jpg?itok=NvTmjYPB>